

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยา มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยา เพื่อศึกษาการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยา และเพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยา อำเภอวังสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงภาคสนาม จากการศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ แนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยา

การบริหารจัดการศึกษาได้นำแนวคิดทางการศึกษาตามหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับบุคคล และสังคมถ้าเรารู้ว่าคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้นการเรียนรู้ก็คือ การเรียนรู้ของคนในสังคมนั้นเองการเรียนรู้ทำได้หลายวิธี มีได้หลายรูปแบบการเรียนรู้คือการสร้างสรรค์ที่จริงใจ ความก้าวหน้า เพื่อความก้าวหน้าและการเรียนรู้ คือ การสร้างองค์ความรู้ ดังนั้น การบริหารจัดการศึกษาเน้นและให้ความสำคัญกับการสร้างสรรค์มากหมายความว่า การเรียนรู้เราสามารถสร้างองค์ความรู้ได้จากทุกสิ่งทุกอย่างจึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ขึ้น

ซึ่งการศึกษา คือ การพัฒนามนุษย์ให้เจริญงอกงามทุกด้าน เช่นด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทักษะ ค่านิยมคุณธรรมเพื่อให้บุคคลที่ดีและเป็นสมาชิกที่ดี มีประสิทธิภาพที่จะสร้างความเจริญให้แก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติ การศึกษามาจากคำว่า สิกขาในภาษาบาลี หมายถึง การแสวงหาวิชา คำว่า วิชาหมายถึงความรู้ สภาวะแท้จริงของสิ่งทั้งหลาย ดังนั้นสิกขาหรือศึกษาจึงหมายถึงการแสวงหาวิชาหรือความรู้แจ้ง ซึ่งก็หมายถึง ปัญญา หน้าที่สำคัญของการศึกษา คือการสร้างปัญญา พระพุทธเจ้าได้เปรียบปัญญาเหมือนแสงสว่าง ไม่มีแสงสว่างใดเสมอด้วยปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของภาวิตา ธาราศรีสุทธิ, และวิบูลย์ ไทวณะบุตร กล่าวว่า “การบริหารจัดการศึกษา” หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับแต่ บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัย ทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่^๑

^๑ ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ, และวิบูลย์ ไทวณะบุตร, *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา*, หน้า ๖.

การบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาที่ได้นำเสนอ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑) หลักไตรสิกขา สรุปได้ดังนี้ (๑) ความเป็นมาของหลักไตรสิกขา พบว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับหลักไตรสิกขาไว้ใน วัชชีปุตตสูตร ขณะทรงประทับอยู่ ณ ภูฏาการศาลา ปามหาวัน เขตกรุงเวสาลี นอกจากนี้ยังได้พบว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องของไตรสิกขาไว้ใน ทุติยสิกขัตตยสูตร และตติยสิกขาสูตตรอีกด้วย (๒) ความหมายและประเภทของไตรสิกขา หมายถึง การฝึกปรือความประพฤติ การฝึกปรือจิต และการฝึกปรือปัญญา ชนิดที่ทำให้แก้ปัญหาของมนุษย์ได้ เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ นำไปสู่ความสุขและความเป็นอิสระแท้จริง ประเภทของไตรสิกขา ที่ได้นำเสนอในหัวข้อนี้ มีการจัดอยู่ ๓ ประเภท คือ จัดประเภทตามหลักไตรสิกขา จัดประเภทโดยนำเนื้อหาธรรมคัมภีร์ ๘ มาสังเคราะห์ และ จัดประเภทตามธรรมชั้นสาม (๓) ความสำคัญของหลักไตรสิกขา หลักไตรสิกขาเป็นที่หลอมรวมสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ เป็นสิกขาบทเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ มีอิทธิพลต่อคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นที่หลอมรวมหลักปฏิบัติธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนาหลัก และหลักไตรสิกขาฐานะใช้เป็นกรอบพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ (๔) สาระสำคัญของหลักไตรสิกขา คือ หลักปฏิบัติที่ต้องศึกษา ๓ อย่าง ได้แก่ อธิศีลสิกขา คือ ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของศีล อธิจิตตสิกขา คือ ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของจิตใจหรือสมาธิ และ อธิปัญญาสิกขา คือ ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของปัญญา มักเรียกกันง่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึง การจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจฐานความรู้ และเศรษฐกิจแบบพหุมิติ มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึง คนที่มีภาวนา ๔ ได้แก่ กายภาวนา สติภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับจุดสมดุลของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม ๔ ประการ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะ และสันติ^๒

๒) การศึกษาตามหลักไตรสิกขา แนวคิดนี้มีส่วนประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ สรุปได้ดังนี้ คือ ประการแรกสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นก่อน เมื่อปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิเกิดขึ้นพร้อมมูลแล้วก็เป็นเหตุทำให้สัมมาทิฐิเกิดขึ้น เมื่อสัมมาทิฐิเกิดขึ้น กระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขา ก็ดำเนินการได้ เมื่อได้ดำเนินการศึกษาตามหลักไตรสิกขาแล้ว ก็วัดผลและประเมินผลตามหลักไตรสิกขา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของไตรสิกขาหรือ (การศึกษา) ไว้ว่า การศึกษา หมายถึงการเรียนรู้เพื่อเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ เพราะได้รับการพัฒนาทั้งทางกายและจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยปัญญา จึงเป็นอิสระหลุดพ้นจากการบีบคั้นของอำนาจกิเลสตัณหา ดังกล่าวที่ว่า “ทุกข์เพราะยึด ทุกข์ยึดเพราะอยากทุกข์มากเพราะพลอยทุกข์น้อยเพราะหยุด ทุกข์หลุดเพราะปล่อย” เมื่อปล่อยวางแล้วย่อมหลุดพ้นทุกข์ และพบความสุขสงบ คือ สันติ ดังนั้นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงผู้บรรลุวิมุตติ คือเป็นอิสระหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงเพราะฉะนั้น วิมุตติเป็นเป้าหมายของการศึกษาตามหลักไตรสิกขาตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “สมาธิที่มีศีลอบรมแล้วย่อมมีผลมากมือนิสงส์มาก

^๒ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ทิศทางการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕.

ปัญญาที่มีสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตที่มีปัญญาแล้วย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ” ความหลุดพ้นนี้ก็คือวิมุตติซึ่งเป็นบรมสันติ เมื่อคนเราบรรลุถึงวิมุตติแล้วถือว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เรียกว่า พระอเสขะ หมายถึง ผู้จบการศึกษาสูงสุดในพระพุทธศาสนา^๓

แนวคิดการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยา เป็นกระบวนการบริหารจัดการการศึกษาโดยนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยา คือ การฝึกฝนด้วยพฤติกรรม การฝึกฝนด้วยจิตใจ และการพัฒนาปัญญา ซึ่งการพัฒนาปัญญานั้นมีความสำคัญสูงสุดเพราะปัญญาเป็นตัวนำทาง และควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด

๕.๑.๒ การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยา อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัย พบว่า

การบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยาเพื่อจัดการศึกษาให้สอดคล้องตามหลักไตรสิกขา การจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยาเป็นรูปแบบคณะกรรมการ มีคณะกรรมการบริหารโรงเรียน คณะกรรมการบริหารภายใน การจัดการศึกษาถือเป็นงานหลักของสถานศึกษาที่บอกถึงมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา เป็นเครื่องบ่งชี้ความเจริญก้าวหน้าของสถานศึกษา ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทุกฝ่ายทุกระดับต้องร่วมมือกันดำเนินการ และพัฒนาอย่างต่อเนื่องทางวิชาการ เพื่อเป็นการวางรากฐานการศึกษาของเด็กอนุบาลให้มีพื้นฐานความรู้เพื่อเข้าเรียนชั้นสูงขึ้นไป เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามให้แก่เด็กตั้งแต่เยาว์วัย เพื่อเป็นการส่งเสริมและแบ่งเบาภาระการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองให้สามารถออกไปประกอบอาชีพได้โดยสะดวก เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กได้รับการดูแลที่ถูกสุขลักษณะและได้รับการฝึกฝนพัฒนาตามวัย เต็มศักยภาพ เพื่อพัฒนาความพร้อมของเด็กทุก ๆ ด้านแบบองค์รวม ตามหลักจิตวิทยาพัฒนาและหลักการศึกษา ของเด็กปฐมวัย เพื่อให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ และสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเองได้ เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน ได้อาศัยเด็กเป็นสื่อสัมพันธ์ และเพื่อส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งมีแนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพสถานศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยา

กระบวนการบริหารจัดการศึกษาประกอบด้วยภาระงาน ดังนี้

๑) ด้านวิชาการ การบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยา มีการจัดการศึกษาด้านวิชาการเพื่อการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การวัดผลประเมินผล การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา และการแนะแนวการศึกษา เป็นการวางรากฐานการศึกษาของเด็กอนุบาลให้มีพื้นฐานความรู้เพื่อเข้าเรียนชั้นสูงขึ้นไป

๒) ด้านบริหารงานบุคคล การบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยา ได้มีการจัดการวางแผนอัตรากำลัง การกำหนดตำแหน่ง การสรรหาบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพ การแก้ปัญหา วินัย และการรักษาวินัย

^๓ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต), *ทิศทางการศึกษาไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๑-๔๒.

๓) ด้านการบริหารกิจการนักเรียน การบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยา ได้จัดการบริหารกิจการนักเรียน เป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม ให้แก่เด็กตั้งแต่เยาว์วัย ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กได้รับการดูแลที่ถูกต้องเหมาะสม และได้รับการฝึกฝนพัฒนาตามวัย เต็มศักยภาพ

๔) ด้านงานธุรการ เป็นการดำเนินงานธุรการ การจัดระบบบริหารและการพัฒนาองค์กร งานเทคโนโลยีสารสนเทศ การดูแลอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อม การจัดทำสำมะโนผู้เรียน การรับนักเรียน การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา การจัดระบบควบคุมภายในหน่วยงาน และงานที่ไม่ระบุไว้ในงานอื่น ๆ

๕) ด้านความสัมพันธ์ชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน ได้อาศัยเด็กเป็นสื่อสัมพันธ์ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

การบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยา เป็นกระบวนการเรียนการสอนและการประยุกต์ใช้ตามหลักไตรสิกขา เป็นการบริหารจัดการศึกษาโดยบูรณาการกระบวนการโรงเรียนการกุศลของวัดในพุทธศาสนา โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการเรียนรู้หลักจริยธรรมที่สัมพันธ์ด้วยหลักสังคัม (ศีล) ความสงบสุข (สมาธิ) และให้นักเรียนมีความรู้ ใช้สติปัญญาที่รอบคอบ (ปัญญา) ซึ่งนักเรียนจะต้องลงปฏิบัติจริง มีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ต่อบทบาทหน้าที่ของนักเรียน มีการกำหนดยุทธศาสตร์ วัตถุประสงค์ กิจกรรม และการประเมินในที่สุด การศึกษาเป็นเครื่องมือในการยกระดับจิตใจมนุษย์ สามารถเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยที่ดีให้กับมนุษย์ได้ รวมถึงปลูกฝังความคิดเรื่องการเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้กับนักเรียนได้ จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงของมนุษย์ ซึ่งมีแนวคิดเบื้องต้นของการบริหารจัดการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา ต่อไป

๕.๑.๓ แนวทางการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยาตามหลักไตรสิกขา

แนวทางการบริหารการจัดการศึกษาโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยา ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และความคิดริเริ่มที่เน้นการพัฒนาผู้เรียน ใช้หลักการบริหารตามหลักไตรสิกขา แบบมีส่วนร่วม และใช้ข้อมูลผลการประเมินหรือผลการวิจัยเป็นฐานการคิดทั้งด้านวิชาการและการจัดการศึกษา สามารถบริหารจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้พร้อมรับการกระจายอำนาจ นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนพึงพอใจผลการบริหาร ได้ส่งผลที่ดีเนื่องด้วย ๑) สร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นถูกต้องด้วยมีทรัพยากรทางการบริหารโรงเรียนใน ทุก ๆ ด้าน เช่น ระบบบริหาร อาคารและสถานที่ หลักสูตร สื่อและแหล่งการเรียนรู้ อุปกรณ์การศึกษา สาธารณูปโภคพื้นฐานและสวัสดิการ บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องงบประมาณ เป็นต้น เป็นไปตามหลักไตรสิกขา ซึ่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพร้อมใช้ความสามารถอย่างเต็มศักยภาพในทุก ๆ ด้าน ๒) กระบวนการฝึกตามหลักของไตรสิกขา คือ การเรียนการสอนโดยใช้ไตรสิกขา การสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ๓) วัดและประเมินผลการใช้ไตรสิกขาในการบริหารจัดการศึกษา คือ (๑) ผลที่เกิดกับตัวผู้เรียน เช่น ผู้เรียนได้มีการพัฒนา ทางด้านกาย ทางด้านศีล ทางด้านจิตใจ ทางด้านปัญญามากน้อยเพียงใด (๒) ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน เช่น โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธา และได้รับความร่วมมือจากชุมชน (๓) วัดในชุมชนได้ศาสนทายาทเป็นกำลังส่งเสริมพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ พระ

ธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวว่า เมื่อบุคคลมีความคิดความเชื่อที่ถึงต้องหรือมีสัมมาทิฐิแล้ว บุคคลก็พร้อมที่จะพัฒนาตนเองไปในขั้นสิกขา การพัฒนาในขั้นสิกขานี้ทางพระพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่าไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการ และให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีคุณภาพ^๔ และสอดคล้องกับ รัญจวน อินทรกำแหง ได้กล่าวถึง บทบาทของผู้บริหารในการสร้างคุณภาพโรงเรียนไว้ดังนี้ว่า ผู้นำสถานศึกษาทุกระดับมีบทบาทความรับผิดชอบอย่างสำคัญ ครูใหญ่ อาจารย์ให้ ผู้อำนวยการ เพราะเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในสถานศึกษานั้น ทั้งในการสร้างสรรค์และในการทำงาน ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับความเป็นสัมมาทิฐิ หรือมีจักษุทิฐิของผู้นำสถานศึกษานั้น ๆ^๕

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนวัดชัยบอนวิทยา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑) ควรมีการบูรณาการการบริหารจัดการศึกษาที่บูรณาการหลักไตรสิกขาในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ตามความเหมาะสม

๒) ฝ่ายบริหารของสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญ และสร้างความตระหนักให้บุคลากรในสถานศึกษาเห็นความสำคัญประโยชน์ คุณค่า และความจำเป็นของการจัดทำแผนการจัดการศึกษาที่บูรณาการหลักไตรสิกขา และการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม สำหรับนักเรียน

๓) ควรมีการนิเทศติดตาม และประเมินผลการนำแผนการจัดจัดการเรียนรู้ไปใช้จริงอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอจึงจะทำให้การจัดการเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะต่อไปนี้

๑) ควรส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมศีลธรรม จริยธรรมทั้งที่บ้านและโรงเรียน โดยเฉพาะในโรงเรียนให้มากขึ้น

๒) ควรมีการวิจัยโดยใช้การบริหารการจัดการศึกษา และกลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการ ในการพัฒนาศักยภาพการบริหารการจัดการศึกษา บุคลากรของสถานศึกษาในเรื่องอื่น ๆ ที่มีความสำคัญ จำเป็น และเป็นปัญหา ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน

๓) ควรมีการบริหารการจัดการศึกษาที่บูรณาการกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาในหลักธรรมข้ออื่น ๆ หรือบูรณาการกับกิจกรรมตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธอื่น ๆ

๔) ควรมีการบริหารการจัดการศึกษาที่เป็นบูรณาการตามหลักไตรสิกขาในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ตามความเหมาะสม

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๖๐๓.

^๕ รัญจวน อินทรกำแหง, **สวนโมกข์ทำไม?ทำไมสวนโมกข์ : ภาคสอง**, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๓๗), หน้า ๒๓๐.